

TITU MAIORESCU AND THE ROMANIAN LANGUAGE

Dumitru Draica, Assoc. Prof., PhD, University of Oradea

Abstract: În a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, Titu Maiorescu a fost una dintre personalitățile marcante ale culturii române. Este considerat întemeietorul criticii române moderne, îmbinând teoria cu practica, a luptat pentru cultivarea limbii române, a combătut falsele valori, a promovat criteriul estetic în analiza operelor literare și a contribuit decisiv la promovarea și afirmarea unor mari scriitori ai epocii. Titu Maiorescu rămâne un reprezentat de seamă al curentului tradiționalist-popular, prin atitudinea pe care a avut-o în ceea ce privește problemele limbii și scrierea românească, militând împreună cu alți cărturari moldoveni, dar și ardeleni și munteni pentru scrierea fonologică și pentru caracterul național și popular al limbii române, pentru unificarea ei și pentru impunerea unei norme supradialectale în scriere. Junimea, Convorbiri literare, Maiorescu, deopotrivă, și-au asumat dreptul de a nu permite unele practici anarhiste în scrierea limbii române.

Keywords: *fonetism, etimologism, cultura română, unitatea limbii, sistem ortografic maiorescian, alfabet latin și chirilic...*

Summary

În secolul al XIX-lea, problemele limbii române au continuat să fie subiect de cercetare, nu numai pentru lingviștii și filologii români, dar, deopotrivă, și pentru scriitori, critici literari și alte categorii sociale, cunoscători ai limbii vechi și ai celei populare, avizați în a da cele mai bune rezolvări problemelor lingvistice ale vremii. În ceea ce privește problemele de limbă, pentru Titu Maiorescu, mentorul spiritual al revistei „Convorbiri literare”, timp de o jumătate de secol, ortografia a ocupat locul central, interesul său pentru impunerea unei ortografii simple, raționale, științifice fiind unul de notorietate în epoca dominată oficial de etimologismul latinist.

Între cei care au contribuit, prin scrierile lor, la stabilirea unor norme ortografice în scrierea limbii române, agreeate de cei mai mulți dintre vorbitori, valabile, în mare parte, până astăzi, se numără și Titu Maiorescu, prin concepțiile sale științifice, prin argumentația logică, atras de multe dintre problemele limbii noastre, chiar dacă nu posedea decât o sumară cultură lingvistică propriu-zisă, contribuțiile lui însemnând un progres în mai multe domenii, ca teoretician al culturii românești.

În anul 1862, pe când era director al Gimnaziului din Iași, a publicat în „Anuarul” acestui gimnaziu o disertație de lingvistică și pedagogie, intitulată *De ce limba latină este chiar în privința educațiunii morale studiul fundamental în gimnaziu*, considerată prima lucrare în limba română a lui Titu Maiorescu, abia întors de la studii din Germania și Franța. În prima parte a acestei disertații el se ridică împotriva celor care considerau că traducerile pot să ia locul textelor originale, susținând că studiul limbii latine în gimnaziu are un rol deosebit în educația

intelectuală și morală a elevilor, limba latină este superioară tuturor celorlalte obiecte de învățământ și că traducerile sunt bune pentru cunoașterea literaturii latine. Disertația criticului junimist în favoarea limbii latine este un document revelator pentru orientarea lui din anii tinereții, chiar dacă în epocă, principalul argument în favoarea limbii latine îl constituia doar sublinierea originii romane a limbii noastre. Maiorescu preciza că pentru a cunoaște procesul de formare și dezvoltare a limbii române, pornind de la latina populară, trebuie făcut, detaliat, istoricul fiecărui cuvânt și sunet. Ideile formulate de acesta, la 22 de ani, asupra unor probleme ale limbii și asupra metodei de studiere a formării și dezvoltării istorice a limbii române sunt valabile și azi, Maiorescu propagând, încă de acum 150 de ani, principiile științifice ale școlii istorice și comparatiste.

Ca director al Școlii normale de la Trei Ierarhi, Maiorescu a editat în anul 1864 un „Anuar” și al acestei școli, în care a publicat *Regulile limbii române pentru începători*, în fapt, 28 de paragrafe, în care demonstra și argumenta, cu exemple, elementele de bază ale gramaticii elementare: alfabetul, litera, sunetul, silaba și părțile de cuvânt. El sublinia rolul important al gramaticii în predarea limbii române, constatând că școala primară de atunci nu putea asigura însușirea corectă a limbii române. Cele 28 de paragrafe pun în lumină un mare simț pedagogic, autorul pornește de la lucruri cunoscute și concrete spre noțiuni noi și abstracte; aceste reguli nu nimic original, de remarcat fiind claritatea și metoda pedagogică a expunerii (în 1879, *Regulile* lui Maiorescu au fost retipărite și folosite la clasă, de către fostul său elev de la Trei Ierarhi, Ion Creangă).

După aceste scrieri din prima perioadă de activitate a criticului literar, aparent minore, dar semnificative și necesare în epocă, Maiorescu va începe dezbaterăa unor probleme majore ale culturii noastre, problemele limbii ocupând locul central. Preocupările sale de-acum se înscriu, după cum mărturisea chiar el, în „direcția nouă”, având în vedere combaterea neadevărurilor în orice domeniu, lipsa spiritului științific și a patriotismului fals și, deopotrivă, imitațiile a tot ceea ce era străin pentru cultura română. Un neadevăr în limbă era considerat de către Maiorescu exagerările latinizantă, al căror adversar neînduplecat a fost (a combătut cu ironie denaturările lui Simion Bărnuțiu, care susținea revenirea la dreptul roman și la instituțiile romane, *Tentamen criticum*, gramatica latinizantă a lui A. T. Laurian, dicționarul academic al lui Laurian și Massim).

Însă, cea mai controversată problemă a lingvisticii românești, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, era cea a ortografiei, pentru că trebuiau rezolvate două chestiuni: 1. stabilirea semnelor grafice latine care să le înlocuiască pe cele chirilice și, 2. stabilirea principiului de bază al scrierii limbii române. Latiniștii au fost cei dintâi care au cerut introducerea alfabetului latin, susținând adoptarea acestuia în totalitate, fără niciun semn diacritic, însă, se impunea o fixare a scrierii cu litere latine, pe baze științifice.

Titu Maiorescu și-a expus părerile asupra ortografiei în trei lucrări importante, anume: *Despre scrierea limbii române* (primele două părți au apărut în 1866, iar ultimele două în 1873) și două rapoarte prezentate în Academia Română, în 1880 și în 1904.

Preocupările sale ortografice au început în cadrul „Junimii”, unde s-a discutat despre necesitatea fixării unui sistem fonetic de scriere, în vederea tipăririi „Convorbirilor literare”. Maiorescu a fost însărcinat cu elaborarea noilor principii de scriere, pe care le-a citit în fața membrilor de la „Junimea”, care le-au aprobat apoi. În lucrarea din anii 1866, deși avea doar 26 de ani, Maiorescu susținea introducerea definitivă a alfabetului latin, adaptat, însă, la realitățile fonetice românești, convins de faptul că scrierea românească trebuie să fie fonetică, din moment ce și ortografia latină a secolului al XIX-lea era una fonetică. Criticul arăta că literele alfabetului latin nu pot fi primit în totalitate, că din cele 27 de litere necesare redării sunetelor limbii române, 14 pot fi adoptate: *a, o, u, b, d, g, l, m, n, p, r, s, v, z*; apoi admitea pe *e, i, j, f, t, c, h* după ce a stabilit care a fost pronunțarea lor în latină și care literă trebuie adoptată de noi (de exemplu, în latină, *e* se scria: *e, ae, oe*; *i* se scria: *i, j, y*); *ă, ș, ț* au fost adoptate de Maiorescu cu semnele diacritice actuale, și, inițial, nu l-a admis pe *î (â)*, în mod eronat. Maiorescu mai afirma și că unele litere care exprimau în latină sunete netransmise românei nu-și au locul în scrierea noastră, precum: *y, ph, th, yu*; pentru sunetele românești inexistente în latină, recomanda folosirea literelor prin care se notau în limba de origine sunetele din care provin cele specifice limbii române, astfel semiocclusivele *ce, ci, ge, gi* trebuiau notate prin *c* și *g*, urmate de *e* și *i*, întrucât descind din latină, în multe situații (Maiorescu a adoptat această idee de la Samuil Micu și Petru Maior).

În ceea ce privește aplicarea principiului fonetic în ortografia limbii române, Maiorescu nu înțelegea fonetismul în sens general și absolut, precum Aron Pumnul, ci restrâns substanțial, dându-și seama că un sunet cunoaște în vorbire mai multe variante, varietăți de pronunțare de la o regiune la alta și chiar de la un individ la altul și, prin urmare, niciun alfabet al vreunei limbi, fiind vorba de o limbă literară, nu poate exprima toate sunetele și nicio ortografie nu trebuie să înregistreze toate sunetele limbii, căci aplicat în mod absolut, fonetismul ar duce la dezbinare în limbă. În notarea grafică a sunetelor trebuia avută în vedere latura lor esențială, sensul, valoarea și nu realizarea materială; astfel, criticul și-a dat seama că ortografia limbii române literare notează doar sunetele-tip, care corespund, aproape în totalitate, sistemului de foneme al limbii și că în scrierea limbii literare trebuie notate numai sunetele cu valoare funcțională (Maiorescu vrea să dovedească faptul că sunetele românești *ă, î, ș, ț* trebuie redate prin litere distincte). El a inclus în alfabetul românesc, pe lângă literele latine care nu prezintă dificultăți pentru redarea sunetelor românești, pe acelea care deosebesc sensurile cuvintelor și formele lor flexionare (numite azi „foneme”). A mai înțeles și că ortografia fonetică nu înseamnă înregistrarea tuturor nuanțelor sunetelor vorbirii, numeroase și variate, ci doar a sunetelor-tip care au rolul de a diferenția sensurile și funcțiile gramaticale ale cuvintelor, deci a „fonemelor”; subordonând principiul fonetic celui „logic, intelectual”, preconizând, de fapt, prin aceasta, o scriere fonetică pe baze fonologice.

Ultimul capitol al lucrării era o critică la adresa etimologismului latinist, de pe pozițiile școlii istorice și comparatiste, arătând că limba este într-o permanentă schimbare, transformare, constante rămânând doar câteva forme flexionare și sintactice; criticul denunța pericolul etimologist, ce nu recunoștea evoluția limbii de-a lungul anilor.

Despre scrierea limbii române nu include reguli propriu-zise de ortografie, însă reprezintă prima fundamentare teoretică și expunere amplă și clară a principiilor scrierii noastre fonetice. Prin intermediul acestei lucrări, Maiorescu a atacat teoretic și practic etimologismul latinist, într-un moment în care acesta cunoștea afirmarea în cadrul Societății Academice Române, înființate de curând, în 1866.

După stabilirea principiilor ortografiei fonetice, în *Despre scrierea limbii române*, Maiorescu a încercat să fixeze concret regulile ortografice, ce aveau să fie folosite în „Convorbiri literare”, dar, oficial, sistemul său ortografic va fi acceptat mai târziu; deoarece ortografia etimologistă stabilită de fosta Societate Academică Română nu a fost acceptată decât în publicațiile societății, Academia Română, care avea ca prim obiectiv stabilirea unei ortografii unitare, dorește o astfel de ortografie, în consens cu uzul general al scrierilor scriitorilor vremii. Astfel, în 1879, când influența latinismului scăzuse în Academie, a fost instituită o comisie, în componența căreia intrau Alecsandri, Laurian, Barițiu, Odobescu, Hasdeu, Quintescu și Maiorescu, pentru întocmirea unui proiect ortografic nou, pe care avea să-l citească Titu Maiorescu, în 1880. După ce face un scurt istoric al sistemelor ortografice susținute în Academie, până atunci, dominate toate de etimologism (pe care, de altfel, îl considera extrem de valoros pentru cercetarea istorică a limbii), și care nu s-au impus, criticul literar vorbește despre necesitatea unei ortografii fonetice, agreeate de către cei mai mulți vorbitori, scriitori, învățați, literați..., menționând că în ortografia propusă de comisie nu putea fi aplicat nici un fonetism pur, nici un etimologism pur, ci un compromis, „un fonetism temperat din necesități etimologice”.

Autorii propuneau, printre altele:

- păstrarea lui *y*, *ph*, *th*, *k*, *qu* numai în scrierea numelor proprii;
- eliminarea literelor duble, cu excepția celor din compuse, precum *innăscut*, *înnoire*...;
- scrierea lui *ss* în *massă*, *rassă*, *casă*, a lui *s*, rostit *z*, în neologismele *rosă*, *francesă*, *sintesă*..., a lui *x*, în neologisme sau nume proprii, ca *lexicon*, *Alexandru*..., admițându-se și dubletele *exemplu* și *esemplu*, *expedițiune* și *espedițiune*, întrebunțarea literelor *j*, *ț*, *ci*, *gi*, *chi*, *ghi*;

- *ște*, *ști* sunt notate *sce*, *sci*, dacă alternează cu *sc* – *cunosci*, *cunoasce*, dar *ștergar*, *Ștefan*...;

- vocala *î*, pe care Maiorescu o considera, greșit, doar o nuanță a lui *ă*, se notează *î*, la început de cuvânt – *îndată*..., și prin *â*, în celelalte cazuri;

- menținerea lui *u* final și *i* final;

- diftongii *ea* și *oa* se scriu ca *azi* și nu *e* și *o*, accentuați

Prin ortografia cu pronunțat caracter fonetic din 1879-1880, față de cea din 1869-1870, autorii urmăreau să scoată Academia Română din izolarea la care fusese supusă, proiectul maiorescian a fost adoptat atunci, cu unele modificări, cu o „majoritate întâmplătoare”, însă ortografia adoptată era departe de a fi fonetică. De aceea, în 1903, Academia numește o nouă comisie, la insistențele corpului profesoral din învățământul mediu, comisie din care făceau parte Maiorescu, Hasdeu, Quintescu, Iacob Negruzzi, Ovid Densusianu și Ion Bianu, proiectul este

expus la Academie tot de către Maiorescu, în 1904, al doilea, după cel prezentat în 1880, prin care fonetismul a câștigat definitiv (Hasdeu nu a participat, iar Quintescu s-a declarat împotriva); consecvent principiului exprimat de Maiorescu, că uzul este hotărâtor în materie de limbă, de-acum se scrie:

- diftongii *ea* și *oa* se scriu ca azi;
- se elimină grupul *dz* și se menține doar *z*;
- grupul *șt* se scrie astfel, în orice situație – *crește, pește, știință...*;
- se generalizează scrierea cu *ă*, iar *â* se menține după *c, g* (*cânt, gând...*) și în cuvintele

Român, România..., în virtutea tradiției (în anul 1904 a apărut și o broșură cu aceste norme, redactată de Titu Maiorescu, Ion Bianu și Ovid Densusianu).

Maiorescu a înțeles că alfabetul limbii române trebuia să aibă un caracter latin unitar, că ortografia trebuie fixată după „uzul general”, că o scriere strict fonetică este oricând imposibilă. El a conceput limba ca un fenomen obiectiv și dinamic, în continuă mișcare, evoluția ei se produce după anumite legi obiective, individul vorbitor neputând interveni în cursul lor, limba este un fenomen social, o creație a poporului; între limbă și gândire, mai susținea criticul român, este un raport direct, evoluția limbii marcând progresul din gândirea oamenilor. Maiorescu punea pe primul plan norma lingvistică, acceptată de toți cei instruiți, prin consensul unanim al oamenilor culti. În același timp, teoreticianul „Junimii” a criticat foarte dur ideile exagerate ale latiniștilor, etimologismul lui Timotei Cipariu (care vrea ca formele cele mai vechi ale cuvintelor să fie cele mai bune, întrucât sunt mai apropiate de latină) și fonetismul lui Aron Pumnul (potrivit căruia, neologismele trebuie supuse acțiunii unor legi fonetice încheiate de mult), opunându-le legile dezvoltării obiective ale limbii, ideea unei limbi literare întocmite pe baza limbii populare. Ca mai toți marii cărturari ai vremii, și Maiorescu gândea că scriitorii, creatorii de limbă, au un rol hotărâtor în privința alegerii neologismelor, condamnând folosirea lor abuzivă, ele fiind necesare în limbă doar când denumesc noțiuni noi, iar eliminarea tuturor cuvintelor slave populare și înlocuirea lor cu altele latino-romanice ar duce la crearea unei limbi literare artificiale, mai considera criticul.

Un merit de inițiator și îndrumător al lui Titu Maiorescu în lingvistica românească este prezentarea pentru prima dată, la noi, pe baze științifice, a importanței limbii în crearea literaturii artistice; astfel, în studiul *Poezia română*, din 1867, el a relevat caracterul popular al limbii, relația strânsă dintre fondul operei și limba în care aceasta este scrisă, analizând creațiile lui Alecsandri, Eminescu, Caragiale, Goga, Sadoveanu, Ioan Popovici Bănățeanu, Victor Vlad Delamarina...; observațiile de-acum ale lui Maiorescu asupra stilului și limbii operelor literare aveau să fie continuate și completate, în secolul al XX-lea, de Ovid Densusianu, Tudor Vianu...

În paralel cu lupta dusă pentru stabilirea unei ortografii fonetice unitare, Maiorescu dorea ca limba română să-și păstreze caracterul național și popular, să fie folosită corect în comunicarea orală și scrisă; apoi a fost interesat și de felul în care era folosită limba noastră în presa românească din Imperiul habsburgic, aducând în discuție problema românilor din afara granițelor, dorind unitatea acestora prin limbă. Pe această linie, un studiu valoros al lui Titu Maiorescu este și *Limba română în jurnalele din Austria*, din 1868, în care dezbătea probleme de

limbă literară, chestiuni ce făceau referire la stilul publicistic, combătând numeroasele „impurități” de limbă și stil din textele tipărite în periodicele din Transilvania și Bucovina, care abuzau, în mare parte, de calcuri după germană, „germanizarea limbii prin traduceri literale” (a analizat stilul și expresiile periodicelor românești din Austro-Ungaria: „Albina”, „Telegraful român”, „Federațiunea”, „Transilvania”, „Concordia”, „Familia”...). Maiorescu se ridică împotriva stilului greoi, exagerat, nefiresc, observând că stilul publicistic era lipsit de originalitate, fiind introduse cuvinte noi în locul celor vechi cu același înțeles, iar transpunerea mecanică a unor cuvinte și expresii dintr-o limbă în alta, era considerată de criticul junimist o sursă de erori grave. Maiorescu va vorbi și despre caracterul obiectiv și obligatoriu al structurii limbii, nimeni neavând dreptul s-o modifice și va insista asupra rolului decisiv al uzului popular față de creațiile artificiale ale ziariștilor români din Austro-Ungaria.

Criticul a satirizat cu vehemență, în studiul *Beția de cuvinte*, din 1873, folosirea tautologiilor, a cuvintelor improprii limbii, a pleonasmelor, abuzul de neologisme și de fraze bombastice, prezente într-un stil diluat, ce ascunde fondul de idei, în „Revista contemporană”. Titu Maiorescu nu face o analiză detaliată a limbii folosite în această revistă, ci alege un element specific de natură stilistică, pe care îl numește „beția de cuvinte”, aducând în discuție și numărul prea mare de cuvinte folosite, întrebuițarea cuvintelor seci, pierderea șirului logic... Neputând analiza limba tuturor periodicelor vremii, s-a oprit la „Revista contemporană”, una dintre cele mai pretențioase pe atunci, dorind să tragă un semnal de alarmă, vizavi de bombasticismul, superficialitatea și falsa erudiție ce amenințau scrisul românesc.

O problemă lingvistică deosebită în dezvoltarea limbii române, în secolul al XIX-lea, a fost aceea a neologismelor, cei mai mulți dintre cărturarii români luând atitudine față de acestea, unii le-au acceptat, considerându-le un proces normal în dezvoltarea limbii, alții s-au împotrivit pătrunderii lor, susținând că limba noastră trebuie să-și creeze cuvinte noi, din resurse proprii. Problema neologismelor a fost un subiect aprins în discuțiile junimiștilor, (Iacob Negruzzi era ostil pătrunderii acestora în limbă) și a constituit tema principală a articolului *Neologismele*, din 1881, o prezentare sistematică a lui Maiorescu asupra modalității de îmbogățire a limbii noastre literare cu termeni neologici, chiar dacă la început și el a fost împotriva neologismelor, ridicând pentru prima dată această problemă în 1872, în studiul-program *Direcția nouă*, pe care le considera „o adevărată îmbolnăvire literară”. În 1881, în „Convorbiri literare”, Maiorescu a publicat studiul *În contra neologismelor*, reprodus apoi cu titlul *Neologismele*. El a fost adversarul numai al acelor neologisme care nu erau necesare în limbă sau care erau nepotrivite cu structura lexicului românesc, considerând că neologismele trebuie să se adapteze la specificul fonetic și gramatical al limbii române. I-a combătut pe cei care introduceau cuvinte străine pentru noțiuni pentru care românii aveau cuvinte potrivite și pe cei care traduceau expresii străine ce nu aveau niciun sens în limba noastră și a formulat patru reguli cu privire la adoptarea neologismelor și la locul cuvintelor slave, culte sau populare, în limbă: prima regulă se referă la excluderea din scrierile bisericești a acelor slavonisme care coexistă cu unele cuvinte moștenite; a doua regulă face trimitere la inutilitatea neologismelor pentru care avem în limbă corespondente vechi românești; regula următoare se referă la originea, izvorul neologismelor

necesare în română, limba franceză, de preferință, considera Maiorescu, iar regula a patra revine la problema slavonismelor, a raportului lor cu neologismele. În încheierea articolului său, a subliniat încă o dată relația strânsă dintre cuvinte și sensurile lor și a crezut că este bine să se opună neologismelor „de prisos”, recunoscând că sunt și neologisme necesare, antineologismul maiorescian fiind unul critic și relativist, nu absolut și dogmatic.

O privire critică asupra dezvoltării lingvisticii românești, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a fost făcută în partea a doua a lucrării *Literatura română și străinătatea*, din 1882, cu un adaos în 1908, în care Maiorescu vorbea despre dezvoltarea istoriei și filologiei românești, amintind de studiile lui Alexandru Lambrior, Vasile Burlă, Mozes Gaster, de culegerea de documente a lui Eudoxiu Hurmuzachi, de *Arhiva istorică a României* și despre *Cuvente den bătrâni*, de B. P. Hasdeu, despre *Crestomația sau Analectele literare*, de Timotei Cipariu, dar și despre *Dicționarul etimologic* al lui Alexandru Cihac; în adaosul de la 1908, releva studiile de slavă veche ale lui Ion Bogdan, documentele publicate de Nicolae Iorga, dar și *Bibliografia românească veche* a lui Bianu – Hodoș, elogiind, deopotrivă, contribuțiile lui Sextil Pușcariu, Alexandru Philippide și Ovid Densusianu la dezvoltarea filologiei românești.

În nota adăugată în ediția 1908-1915 a *Criticelor*, la studiul *Literatura română și străinătatea*, Maiorescu a urmărit și evoluția editării *Dicționarului Academiei*, început de Hasdeu, continuat de Alexandru Philippide și apoi, după 1906, de Sextil Pușcariu.

În lucrarea *Oratori, retori și limbuși*, 1902 (la aproape 30 de ani de când analizase „beția de cuvinte” în „Revista contemporană”), Maiorescu se pronunța și împotriva falsei oratorii a liberalilor vremii, „tribuni ai cuvântului”, împotriva unei frazeologii goale și a beției de cuvinte, folosite doar pentru a impresiona un auditoriu neautorizat, prin facilitatea improvizației, prin tenacitatea de a debita ore întregi o retorică bombastică, prin abuz de franțuzisme, acorduri incorecte și construcții defectuoase. Arta portretistică a lui Maiorescu constă în prezentarea chipului moral al oratorului, retorului și limbutului, criticul reușind să sporească exigențele față de cuvântul vorbit și să contribuie în acest mod la creșterea nivelului general al limbii române literare.

Titu Maiorescu a sprijinit toate inițiativele privitoare la studiul limbii române, a acordat o mare atenție elaborării *Dicționarului Academiei Române*, propunând Academiei, în anul 1884, să-i încredințeze lui B. P. Hasdeu elaborarea lucrării, în ciuda discuțiilor contradictorii pe care le-a avut cu acesta.

În ceea ce privește redactarea *Gramaticii limbii române*, o altă misiune importantă a Academiei, Maiorescu a avut unele rețineri, considerând că mai întâi trebuie întocmit *Dicționarul* și abia după finalizarea acestuia erau întrunite condițiile pentru redactarea gramaticii limbii noastre. Între timp au apărut gramatica lui I. Manliu, în 1895, *Gramatica română*, a lui H. Tiktin, în 1896, ce nu avea să fie depășită decât în 1954, prin apariția *Gramaticii Academiei R.P.R.* și apoi, prin apariția tratatului de gramatică, într-un volum, *Limba română*, în anul 1956.

Studiile sale de estetică și critică literară făceau referire la stilul poetic, varianta funcțională a limbii române, amintind de faptul că limba își îndeplinește principala ei funcție, aceea de mijloc de comunicare, și în poezie, Maiorescu realiza distincția dintre cuvintele

„concrete” și cele „abstracte”, cele dintâi fiind de preferat. De asemenea, critica abuzul de diminutive și opunea poezia populară, poeziei culte, ce abuza de diminutive. A arătat în mod științific legătura strânsă dintre limbă și cultură, urmărind felul cum trebuie utilizată limba în creația culturală.

Maiorescu a urmărit în permanență cultivarea și studiul limbii române, a combătut vehement instituțiile culturale care îndepărtau limba de mersul ei firesc, de evoluția și dezvoltarea ei normală, pe baza limbii populare, în prim plan aflându-se Academia Română, care trebuia să stabilească reguli pentru scrierea limbii române și Ministerul Instrucțiunii, care a hotărât să introducă în școli un sistem ortografic propriu, împiedicând astfel dezvoltarea lingvisticii, în general și a limbii, în special; a fost la fel de critic și cu lingviștii români, a căror activitate a urmărit-o îndeaproape, exprimându-și puncte de vedere dintre cele mai juste, a avut contribuții importante în promovarea principiilor lingvisticii moderne, ca adept al școlii istorice și comparatiste; au rămas până azi în lingvistica noastră ideile remarcabile maioresciene, privitoare la principiile ortografiei fonetice, la caracterul obiectiv și popular al limbii, la relațiile strânse dintre limbă și naționalitate, limbă și cultură, cuvânt și noțiune, la mobilitatea vocabularului, la stabilirea structurii gramaticale a limbii, la teoria neologismelor...

Titu Maiorescu a avut un rol decisiv în rezolvarea unora dintre cele mai dificile probleme ce vizau limba română, deși nu a fost un lingvist adevărat, ci doar un om cu o bogată cultură generală, capabil să surprindă evoluția fenomenului cultural românesc, în totalitate. Pornind de la ideea că limba literară se creează și se dezvoltă pe baza celei comune populare, a putut să ofere soluții în probleme diverse ce se refereau la neologisme, la slavonisme și la întrebuintarea limbii române literare în poezie și proză, presă și discursuri. El a știut să rețină și să folosească cele mai valoroase idei ale învățaților unei generații precedente pentru cultivarea limbii române (Kogălniceanu, Russo, Negruzzi, Alecsandri, Odobescu...), intuind confirmarea lor ulterioară de către practica scrisului în limba română, în ziarele și revistele vremii („Dacia literară”, „Propășirea”, „România literară”, „Revista română”...), a contribuit la dezvoltarea limbii române literare și a lingvisticii românești prin articolele și studiile sale, scrise timp de peste patru decenii. A fost un critic necruțător, un spirit lucid, a luptat cu numeroase tendințe nesănătoase ale timpului său: latinism, italianism, purism, beție de cuvinte, germanisme și franțuzisme..., iar în paginile revistei „Convorbiri literare”, care a apărut neîntrerupt zeci de ani și unde au scris cei mai de seamă scriitori ai epocii, Maiorescu nu a dus numai o luptă de principii teoretice, ci a formulat judecăți de valoare, a analizat oamenii și lucrările lor.

BIBLIOGRAPHY:

Gr. Brâncuș, *Titu Maiorescu și problemele limbii*, în *Limba română*, XIII, nr. 5, 1964, București, pg. 483-493.

Paul Georgescu, *Titu Maiorescu – critic literar*, în „Viața românească”, nr. 12, 1963, București.

D. Macrea, *Titu Maiorescu și problemele limbii române*, în *Cercetări de Lingvistică*, an IX, nr. 1 (ian.-iunie), 1964, București, pg. 5-34.

Lui Titu Maiorescu omagiu, București, 1900.

Titu Maiorescu, Din *Critice*, Studiu introductiv de Liviu Rusu, Ediție îngrijită de Domnica Filimon-Stoicescu, București, Editura Tineretului, 1967.

Lazăr Șăineanu, *Istoria filologiei române*, București, ediția I, 1892, ediția a II-a, 1895.

Aida Todi, *Contribuția lui Titu Maiorescu la dezvoltarea limbii române literare*, în *Analele Universității Ovidius*, Constanța, vol. XIV, nr. 269-274, 2003.